

EGY ELFELEJTETT SZINTÉZIS (FRANCIS LIEBER)

KARÁCSONY ANDRÁS



ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KARÁCSONY ANDRÁS

EGYETEMI TANÁR

ELTE ÁJK

JOG- ÉS TÁRSADALOMELMÉLETI

TANSZÉK

KARACSONY@AJK.ELTE.HU

2026. január 12.

Francis Lieber (1800-1872)

Franz Lieberként született

Poroszországban. Besorozott katonaként Blücher seregében harcolt Waterloo-nál. Később köztársaságpárti nézetei miatt letartóztatták, több hónapra börtönbe zárták. Egyetemektől eltiltották, csak a jénai egyetemen engedték tanulni, ahol doktori címet szerzett. 21 évesen barátaival Görögországba utazott, hogy harcoljon a görögök szabadságáért. Visszatérve Poroszországba újból letartóztatták, közel egy évet börtönben töltött, majd a politikai elnyomás miatt Amerikába emigrált 1827-ben. A politikai filozófia és a jogtudomány területén alkotott jelentőset.¹ Komoly karriert futott be az egyetemi világban. 1835-ben a University of South Carolina professzora lett, majd a Columbia University történelem és politikatudomány professzorává nevezték ki. Ismerősei

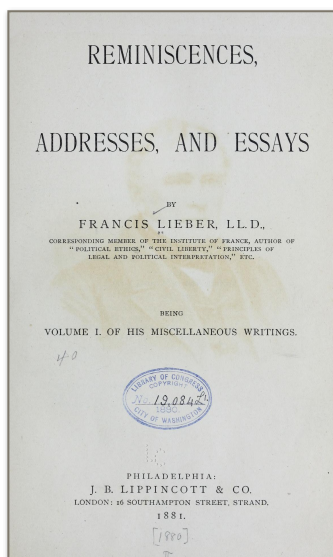
közé tartozott Jeremy Bentham és Alexis de Tocqueville is. Az amerikai gondolkodásba bevezette az európai hagyományt, és a teológiai hermeneutikára támaszkodva összekapcsolta a politikai és jogi hermeneutikát. Egyik mai elemzője, James Farr kifejezését kölcsönözve: Lieber amerikanizálta a hermeneutikát.² Új hazájában egyik első munkája volt a *Legal and Political Hermeneutics* c. könyve,³ mely az első szisztematikus angol nyelvű értekezés volt a jogi értelmezés elméletéről az Egyesült Államokban. A könyv teljes címe nagyon pontosan kifejezte az elemzés tartalmát: jogi és politikai hermeneutika, vagyis a jog és politika értelmezésének és felépítésének elvei, megjegyzésekkel a precedensekről és hatóságokról. A címválasztást ugyanakkor nem mindenki tartotta szerencsésnek. A Columbia jogászprofesszo-

rának, James Kentnek a fia, William ezt írta Liebernek: „Mi, az isten szerelmére, mi késztette arra, hogy a 'hermeneutikát' válassza? Ha 'Értelmezési alapelveknek' nevezte volna könyvét, sok becsületes ember, akit most elriasztottak, elolvasta volna és élvezte volna az írásokat”.⁴

Lieber jó hermeneutikai előtanulmányokkal rendelkezett, hiszen Schleiermachersen tanult és a lipcsei teológus, Johannes August Ernesti által írt *Institutio Interpretis Novi Testamenti* (1762) című művéből nyert inspirációt. Lieber könyve megelőzte Savigny munkáját, mely a jogi értelmezés klasszikus módszertani szabályait tartalmazta.⁵

Savignyre máig hivatkozunk, míg Lieber könyvét a feledés homálya borítja. Ez nemcsak azért nehezen érthető, mert műve egy eredeti szintézist nyújtott, hanem azért is, mert egy másik jogi területen a 20. századba átnyúló hatást gyakorolt. Ugyanis a polgárháború ideje alatt megbízták a háborúskodással kapcsolatos szokásjog feltárással és a haditörvények megfogalmazásával. Az Unió hadseregének humánus magatartásra vonatkozó jogi irányelveinek kidolgozásában is segédkezett. Legismertebb műve ezen a téren a Lincoln elnök 100-as számú általános parancsa, vagyis az ún. Lieber-kódex, melyet később más katonai szervezetek is elfogadtak. Ezen tevékenysége jelentős hatással bírt és a későbbi hágai és genfi egyezmények alapjául szolgált. Ez azt mutatja, hogy nem általában vetten elfeledett gondolkodóról van szó, hanem olyan-





ról, akinek kifejezetten a hermeneutikai munkássága felejtődött el. A továbbiakban ezt idézem fel röviden összegezve fontosabb megállapításait, ezzel is segítve egy lehetséges hatástörténet feltámadását.

Lieber a helyes értelmezés módszertanát nemcsak ügyvédeknek, bírának szánta, hanem politikusoknak és laikusoknak is. Úgy vélte, hogy minden állampolgárnak képesnek kell lennie a törvények megértésére. Miként írta: „Egy szabad ország minden polgára nemcsak megalkothatja véleményét kormányzása minden kiemelkedő jellemzőjéről, alapvető törvényeiről, közszereplőiről és fontos intézkedéseiről, hanem kötelessége ezt megtenni.”⁶ A szöveg egyetlen helyes jelentése az, amit a szerző ki akart fejezni. Azaz Lieber az intencionalista, szubjektív értelmezést kívánta megvalósítani. „Egy beszélő vagy valami írásos tárgy megértése azt jelenti, hogy ugyanazt a jelentést adjuk a szavakhoz, amiket a beszélő vagy az író át akart adni.”⁷ Az értelmezés kez-

detben szöveges kiegészítés, de gyakran a jog további fejlesztését jelenti. A mű a jogszabályok és szerződések értelmezésének módszertani alapelveit kívánta rendszerezni. Mivel akkoriban az USA-ban a politikai (azaz a kormányzás tudománya, a politika tudománya) és alkotmányjogi (az alkotmány értelmezése és felépítése) diskurzus egybeesett, a könyv címe is a jogi és politikai értelmezéstan egységét fejezte ki. Lieber szerint minden értelmezési szabályt átható alapelv: a jóhiszeműség és józan ész.

Az elemzés két részre oszlott: az interpretáció és a konstrukció problematikájára. Interpretációra nincs szükség, ha a szöveg pontos értelme kifejeződik, azonban homályos vagy hiányos szöveg esetében már interpretációhoz kell folyamodnunk. Pontosabban: értelmezés akkor szükséges, ha ellentmondások merülnek fel a törvényekben vagy az alkotmány, törvények és a precedensek között. Az értelmezés bármely – gondolatok közvetítésére használt – jel valódi jelentésének felfedezése és ábrázolása. Valódi jelentés alatt azt a jelentést értve, amit a jel használói akartak kifejezni. Az értelmezés nem a végső cél, hanem csak eszköz egy célhoz. Amennyiben szükséges, akkor a konstrukció irányába, a kiegészítés irányába kell továbblépni. A konstrukció témaköréhez tartozik a szövegből ismert és a szövegben megadott elemekből olyan következtetések levonása, amik lehet, hogy túllépnek a szószertinti jelentésen, de a szöveg szellemén belül maradnak. Röviden: a konstrukciók az

értelmezés jóindulatú kiegészítői. Lieber a hermeneutika fő feladatának az értelmezés és a konstrukció elemi illetve általános elveinek megfogalmazását tartotta. Ebből a célból kilenc "elemi értelmezési elvet" és tizenhat "általános konstrukciós elvet" fogalmazott meg. Lieber az alkotmányról szóló vitákhoz kívánt hozzájárulni azzal, hogy megmutassa: az alkotmány értelmezését és felépítését irányító szabályokat és elveket ezeknél elemibb szabályok határozzák meg. A történeti jogi hermeneutika kutatói kiemelték: Lieber erénye, hogy igyekezett egyensúlyt találni a szövegűség és a rugalmas értelmezés között.

Lieber sajtóságon ért el sikert. Az alapelvekre vonatkozó javaslatai beépültek az amerikai jogi-politikai gondolkodásba, ám a szerző neve elfelejtődött. Az 1880-as kiadást olvasó jogászgeneráció tagjai ismerték a Lieber féle szabályokat, de azt nem tudták, hogy kinek köszönhetik az amerikai jogba való bevezetésüket. A bíróságok a 19. század végéig még idézték Lieber művét, a későbbiekben azonban már nem. Hatástörténete fokozatosan elhalványult, napjainkra elfelejtődött.

Hivatkozások:

- 1 Életéről: Preuß, Hugo: Franz Lieber, ein Bürger zweier Welten. Berlin, 1886. Carl Habel.
- 2 Lásd: Farr, James: The Americanization of Hermeneutics: Francis Lieber's Legal and Political Hermeneutics. In Leyh,

Gregory (szerk.): *Legal Hermeneutics. History, Theory, and Practice*. Berkeley/Los Angeles/Oxford, 1992. University of California Press, 84-101. p.

³ A munka néhány fejezete az *American Jurist* folyóiratban (1837-ben és 1838-ban) már megjelent, azonban könyv formában az első kiadás: *Legal and Political Hermeneutics, Or, Principles of Interpretation and Construction in Law and Politics with remarks on Precedents and Authorities*. Boston, 1839. C.C. Little and J. Brown. A továbbiakban ennek az oldalszámai szerepelnek. A mű következő kiadása 1880-ban látott napvilágot. Jelenleg egy 2002-ben megjelentetett reprint érhető el.

⁴ Idézi Farr 1992. 98. p.

⁵ Savigny, Carl Friedrich: *System des heutigen Römischen Rechts* Bd. I. Berlin, 1840. Veit.

⁶ Lieber 1839. 76. p.

⁷ Lieber 1839. 23. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Francis Lieber. Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francis_Lieber_-_Brady_Handy.jpg
Letöltve: 2026. január 10.

2. oldal: Francis Lieber válogatott műveit tartalmazó kötet borítója. Forrás: <https://www.amazon.com/-/he/Francis-Lieber/dp/1584772506>
Letöltve: 2026. január 10.